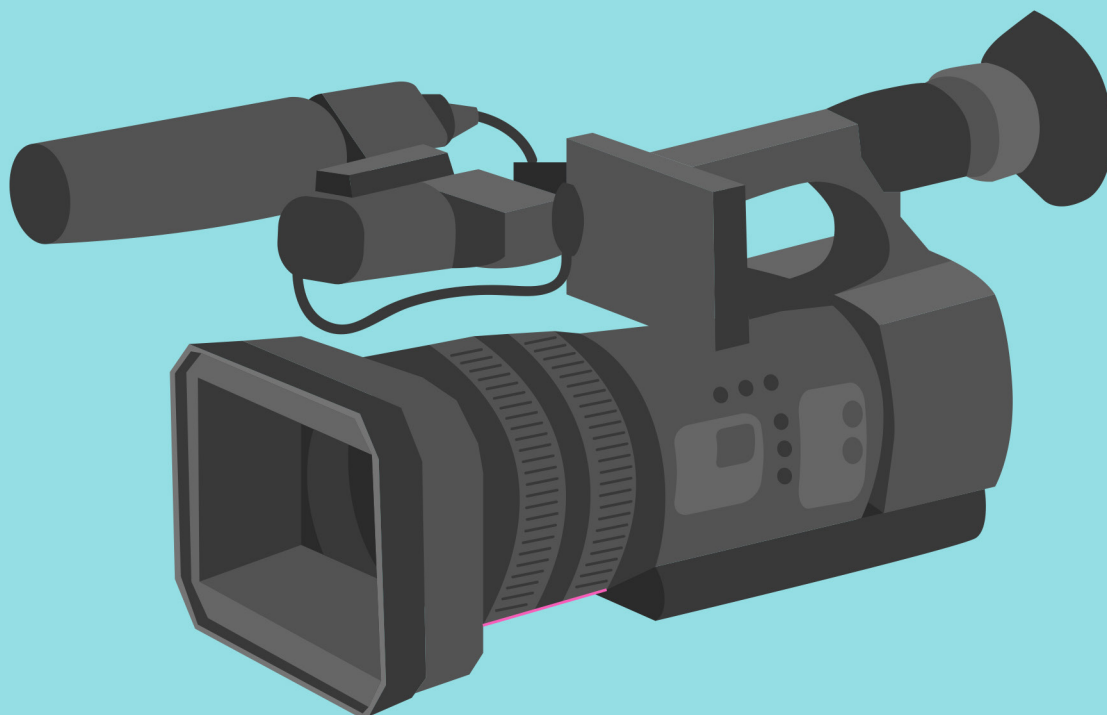

PROCESNÍ PRÁVA OPTIKOU KAMERY
AUDIOVIZUÁLNÍ NAHRÁVÁNÍ VÝSLECHŮ V EU
(PROCAM)

NÁRODNÍ ZPRÁVA - ČESKÁ REPUBLIKA

DESET
GODINA
KUĆE
LJUDSKIH
PRAVA

PROCESNÍ PRÁVA OPTIKOU KAMERY

audiovizuální nahrávání výsledků v EU (ProCam)

Národní zpráva

Česká republika

2019 / Liga lidských práv

Tato publikace byla vytvořena za finanční podpory Programu Spravedlnost (2014–2020) Evropské komise. Za obsah publikace zodpovídají její autoři a v žádném případě nemůže být považován za stanoviska Evropské komise.

OBSAH

1. ÚVOD

1.1. O projektu; cíl a metodologie výzkumu	5
1.2. Stručné shrnutí národního systému trestního práva a trestního řízení	6

2. PRÁVNÍ ÚPRAVA

2.1. Ustanovení dotýkající se nahrávání výsledků	8
2.1.1. Rozhodnutí o využití audiovizuálního nahrávání	10
2.1.2. Dostupnost nahrávky	10
2.1.3. Protokolace ostatními prostředky	11
2.2. Situace různých skupin vyslychaných osob	12
2.2.1. Zranitelné osoby	12
2.2.2. Implementace doporučení Komise o procesních zárukách pro zranitelné osoby podezřelé nebo obviněné v trestním řízení	13
2.3. Relevantní rozhodnutí českých soudů	14
2.4. Stanoviska národních orgánů	14

3. STATISTICKÁ DATA

3.1. Potíže v přístupu ke statistickým datům	15
3.2. Speciální výslechové místnosti	15
3.2.1. Náklady nahrávání	15
3.2.2. Úkony prováděné ve speciálních výslechových místnostech	15

4. PRAKTICKÉ ZKUŠENOSTI

4.1. Metodologie výzkumu	17
4.2. Způsob zaznamenávání výsledků	17
4.3. Možnost audiovizuálního nahrávání	18
4.4. Rozhodnutí o přistoupení k nahrávání	18
4.5. Situace různých skupin vyslychaných osob	18
4.5.1 Situace zranitelných osob	18

5. PŘÍSTUP RELEVANTNÍCH OSOB

5.1. Způsoby zaznamenávání výsledků	19
5.2. Možnosti a praktické otázky nahrávání výsledků	19
5.3. Specifická situace zranitelných osob, zejména mladistvých	21
5.4. Audiovizuální nahrávání jako způsob ochrany procesních práv vyslychaných osob ...	21

6. MOŽNOSTI ROZŠIŘOVÁNÍ AUDIOVIZUÁLNÍHO NAHRÁVÁNÍ VÝSLECHŮ A ANALÝZA POZITIVNÍCH FAKTORŮ A PŘEKÁŽEK

6.1. Pozitivní faktory	24
6.2. Překážky	24
6.2.1. Nedostatek výslechových místností	24
6.2.2. Nedostatek personálu	24
6.2.3. Nedostatek vybavení	25
6.2.4. Neochota policistů	25

7. DOPORUČENÍ

7.1. Pokračování v zavádění výslechových místností	26
7.2. Motivace policistů	26
7.3. Vzdělávání policistů	26
7.4. Znovuzavedení asistujícího personálu.....	26
7.5. Rozšíření právní úpravy zranitelných osob	27
7.6. Upřesnění pravidel pro nahrávání výslechů	27

1. ÚVOD

1.1. O projektu; cíl a metodologie výzkumu

Tato národní zpráva se zakládá na výzkumu provedeném v České republice v rámci empirického výzkumu vedeného v pěti státech Evropské unie. Projekt "Procesní práva optikou kamery – audiovizuální nahrávání výslechů v EU (ProCam)", podpořen Evropskou komisí, míří na ověření toho, zda praxe audiovizuálního nahrávání výslechů v členských státech vyhovuje požadavkům stanoveným ve směrnici Evropského parlamentu a Rady 2013/48/EU ze dne 22. října 2013 o právu na přístup k obhájci v trestním řízení a zmapování, do jaké míry právní rámec a praxe audiovizuálního nahrávání podporují či naopak omezují procesní práva obviněných a obžalovaných osob ve vyšetřovací fázi trestního řízení.

Výzkum byl v jednotlivých zemích veden lokálními partnery pod koordinací Maďarského helsinského výboru. Projektovými partnery jsou:

- Maďarský helsinský výbor (Maďarsko)
- Asociace Antigona (Itálie)
- Fair Trials (Francie)
- Dům lidských práv Záhřeb (Chorvatsko)
- Liga lidských práv (Česká republika)

Projekt zahrnoval analýzu právní úpravy a statistických dat, stejně jako empirický výzkum. Zjištění jsou shrnuta v následující národní zprávě.

Analýza právní úpravy a dostupných statistických dat

Jako první krok analyzovali výzkumníci relevantní národní právní normy s ohledem na audiovizuální nahrávání výslechů v trestním řízení společně s dostupnými statistickými daty týkajícími se praxe audiovizuálního nahrávání. Výsledky byly shrnuty v reportech s cílem zjistit na základě dostupných informací základní principy trestního řízení v jednotlivých státech tak, aby bylo dosaženo co nejuvěrnějšího srovnání sesbíraných dat z empirického výzkumu při respektování odlišného kontextu pro jednotlivé státy.

Empirický výzkum

Jakožto členské státy bylo naší snahou zhodnotit soulad se směrnicemi EU na základě silných empirických zkušeností. V rámci empirického výzkumu jsme tak prováděli polostrukturované rozhovory s osobami zastupujícími subjekty trestního řízení, a to jak vyšetřující orgány, státní zástupce, soudce, tak advokáty i osobami, jež byly účastníky trestního řízení. Ochota státních orgánů a dalších relevantních osob s výzkumníky spolupracovat se u jednotlivých států výrazně lišila; to samé platilo také pro dostupnost statistických dat. Některé z národních týmů čelily neochotě ke spolupráci na úrovni politické či vládní, další ze strany policie. V České republice činila potíže především nedostupnost statistických dat. V rámci českého výzkumu

byly vedeny rozhovory s následujícími relevantními osobami: 3 policisty, 1 státním zástupcem, 2 advokáty, 1 představitelem neziskové sféry a 3 osobami se zkušeností s účastí v trestním řízení. Další informace týkající se národního výzkumu jednotlivých zemí jsou dostupné v jednotlivých národních zprávách.

Liga lidských práv provedla v České republice výzkum v kontextu mezijurisdikčního projektu zaměřujícího se na audiovizuální nahrávání policejních výslechů podezřelých a obviněných osob, včetně mladistvých a zranitelných osob. Projekt byl financován z Programu Spravedlnost Evropské komise. Projekt ProCam byl veden Maďarským helsinským výborem a zahrnoval Chorvatsko, Českou republiku, Francii, Itálii a Maďarsko. Konečným cílem tohoto mezijurisdikčního výzkumu bylo zjistit, zda audiovizuální nahrávání může přispět k větší transparentnosti a odpovědnosti v prvotních fázích trestního řízení, a tím přispět k posílení procesních práv podezřelých a obviněných osob.

Metodologie výzkumu se skládala z teoretického výzkumu právní úpravy, judikatury a veřejně dostupných informací, dále z podání žádosti o informace k relevantním státním institucím (policie, ministerstva) s cílem získat statistické informace a oficiální vyjádření k vnitřním pravidlům a praxi, a nakonec z rozhovorů s 10 relevantními osobami pro téma nahrávání policejních výslechů jakožto způsobu ověření reálné praxe vedení a nahrávání výslechů.

1.2. Stručné shrnutí národního systému trestního práva a trestního řízení

Trestní soudy

Systém trestních soudů se skládá z okresních soudů, krajských soudů, dvou vrchních soudů a Nejvyššího soudu. Ústavní soud zaujímá speciální postavení a nespadá tak do soustavy obecných trestních soudů. Je však možné podat ústavní stížnost, a to za okolností upřesněných v další části úvodu. Rozhodování se uskutečňuje před samosoudci anebo senáty složenými ze tří soudců. Příslušnost jednotlivých soudů v prvním stupni je dána závažností trestného činu.

Zahájení trestního řízení

Řízení před soudem je možné jedině na základě obžaloby ze strany státního zástupce. Institut soukromé obžaloby¹ se v českém trestním právu, narozdíl od legislativy některých z dalších zkoumaných států, neobjevuje. Hlavní část trestního řízení před přistoupením k soudnímu řízení tak dopadá na vyšetřování vedené ze strany policie.

¹ Soukromá obžaloba, tedy obžaloba, „již při těch činech trestných, které podle zákonů trestních stíhají se jen k žádosti toho, komu jimi bylo ublíženo, podává a zastupuje soukromý žalobce.“ (Ottův slovník naučný. Osmnáctý díl. Praha : J. Otto, 1902. s. 603.)

Fáze trestního řízení:

Předběžné řízení

Předběžné řízení je místem pro ověřování skutkového stavu, vyšetřování a taktéž zkrácené trestní řízení. K vyšetřování dochází ze strany služby kriminální policie. Trestní stíhání je zahájeno písemným obviněním, které musí být doručeno obviněné osobě a zahrnuje konkrétní trestný čin, právní kvalifikaci a poučení. Státní zástupce je pověřen dohledem nad průběhem řízení; je rovněž oprávněn postoupit věc jinému orgánu, přerušit či zastavit trestní stíhání či autorizovat narovnání. Zkrácené trestní řízení je možné u méně závažných deliktů s jednoduchým důkazním řízením.

Řízení před soudem

Řízení před soudem je zahájeno obžalobou, následuje dokazování (včetně výslechů obžalovaných osob a svědků), zakončeno je pak závěrečnou řečí.

Trestní řízení je v českém právu vedeno **obžalovacím principem**, soudce tedy zaujímá roli nestranného rozhodce. Soud samotný není aktivně zapojen do vyšetřování a vyhledávání důkazů. V protikladu k obžalovacímu řízení stojí inkviziční řízení, jež se zahajuje z úřední povinnosti a soud je v něm aktivně zapojen do vyhledávání důkazů. Inkviziční princip je běžný zejména ve státech západní Evropy; z tohoto důvodu se některé ze zkoumaných států zaměřují také na výslechy před soudem.

Odvolací řízení

Účastníci řízení jsou oprávněni podat odvolání ve lhůře 8 dnů; v takovém případě soud vyšší instance přezkoumá rozhodnutí soudu v první instanci.

Ústavní stížnost

Ústavní stížnost je možné podat poté, co byly vyčerpány veškeré opravné prostředky dostupné stěžovateli, a to v případech, kdy došlo v trestním řízení k porušení základních lidských práv a svobod stěžovatele. Ústavní soud není oprávněn změnit předchozí rozhodnutí, má však možnost je anulovat a přikázat nové přezkoumání ve světle odůvodnění daného Ústavním soudem.

2. PRÁVNÍ ÚPRAVA

2.1. Ustanovení dotýkající se nahrávání výslechů

Česká právní úprava nestanovuje povinnost audiovizuálního nahrávání výslechů; nicméně jejich využití umožňuje. Ne každá policejní služebna je však vybavena potřebnou technikou.

Díky podaným žádostem o informace a rozhovorům s policisty jsme v průběhu výzkumu zjistili, že policie až donedávna nedisponovala žádnými interními pravidly pro využití audio či audiovizuálního nahrávání výslechů. V době mezi uzavřením výzkumu a ukončením celého projektu se náš výzkumný tým o existenci takového dokumentu dozvěděl; konkrétní úprava nám však nebyla dosud zpřístupněna.

Nadále platí, že rozhodnutí o využití audiovizuálního nahrávání leží na jednotlivých vyšetřovateli. Obecná pravidla stanoví trestní řád, viz níže.

Použití zvláštních prostředků při protokolaci²

- (1) K zachycení průběhu úkonu lze podle potřeby využít i těsnopisného zápisu, který se pak spolu s přepisem do obyčejného písma připojí k protokolu, případně zvukového nebo obrazového záznamu, anebo i jiného vhodného prostředku. Je-li při provádění úkonu využito videokonferenčního zařízení, pořizuje se zvukový a obrazový záznam vždy.
- (2) Byl-li o úkonu pořízen vedle protokolu i zvukový nebo obrazový záznam, poznamená se tato okolnost v protokolu sepsaném o úkonu, v němž se vedle údajů o čase, místě a způsobu jeho provedení uvede též údaj o použitém prostředku. Technický nosič záznamu se připojí ke spisu nebo se ve spise uvede, kde je uložen.

Zákon stanoví, že v případě, kdy dojde k pořízení nahrávky, musí být tato skutečnost uvedena v protokolu; samotná nahrávka se pak stává **součástí spisu**. Z tohoto titulu je pak dostupná všem osobám oprávněným do spisu nahlížet: obviněné osobě, obžalovanému a zúčastněným osobám, stejně jako jejich právním zástupcům. Na vlastní náklady je pak možné pořizovat poznámky či kopie. Dané ustanovení se však zabývá spisem jako takovým a výslovně nezmiňuje audio či audiovizuální nahrávku, čímž se v praxi může přístup k ní ukázat problematickým. Z pohledu práva by však měla být dostupná stejně jako jakákoliv další součást spisu.

² § 55a zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestního řádu, dále též: TZ)

Nahlížení do spisu

- (1) Obviněný, poškozený a zúčastněná osoba, jejich obhájci a zmocněnci mají právo nahlížet do spisů, s výjimkou protokolu o hlasování a osobních údajů svědka podle § 55 odst. 2, činit si z nich výpisky a poznámky a pořizovat si na své náklady kopie spisů a jejich částí. Totéž právo má zákonný zástupce nebo opatrovník obviněného, poškozeného nebo zúčastněné osoby, jestliže tyto osoby nejsou plně svéprávné nebo je-li jejich svéprávnost omezena. Jiné osoby tak mohou činit se souhlasem předsedy senátu a v přípravném řízení se souhlasem státního zástupce nebo policejního orgánu, jen pokud je toho třeba k uplatnění jejich práv.³

Kromě využití audio či audiovizuálního nahrávání jakožto způsobu zachycení průběhu výslechu zná právo také využití videokonferenčního zařízení jako prostředek komunikace s vyslychanou osobou. Takové zařízení je obvykle využíváno v případech týkajících se domácího či sexuálního násilí pro zajištění možnosti oddělení vyslychaného svědka či oběti od obviněné či obžalované osoby, případně v situacích, kdy není vyslychaná osoba fyzicky schopna dostavit se k výslechu na policejní služebnu.

Využití videokonferenčního zařízení

Je-li to potřebné pro ochranu práv osob, zejména s ohledem na jejich věk nebo zdravotní stav, nebo vyžadují-li to bezpečnostní anebo jiné závažné důvody, lze při provádění úkonů trestního řízení využívat technické zařízení pro přenos obrazu a zvuku (dále jen „videokonferenční zařízení“), umožňuje-li to povaha těchto úkonů a je-li to technicky možné.⁴

Jak vyplývá z ustanovení §55a TZ, v takovémto případě je výslech vždy rovněž nahráván. Trestní řád rovněž zmiňuje možnost využití audiovizuálního nahrávání jako ekvivalentu psaného protokolu v průběhu soudního líčení; soud zde nicméně nevystupuje jakožto vyšetřující orgán.

Zapisovatel

K sepsání protokolu o úkonech orgánů činných v trestním řízení se přibere zpravidla zapisovatel vzatý do slibu. Nebyl-li zapisovatel přibrán, sepíše protokol osoba provádějící úkon. Je-li v řízení před soudem o průběhu úkonu pořizován zvukový záznam a v důsledku tohoto předseda senátu nediktuje protokol, je zapisovatelem, pokud je ho třeba, vyšší soudní úředník nebo protokolující úředník.⁵

³ §65 trestního řádu

⁴ §52a trestního řádu

⁵ §27 trestního řádu

Pokud se jedná o soudní řízení jako takové, využití audiovizuálního nahrávání zákon považuje za pravidlo vždy, když je to možné. Místo uchování takovéto nahrávky má být poznačeno ve spisu; k jejímu zničení dojde až v momentu skartace celého spisu.

Některé zvláštnosti protokolace v řízení před soudem

- (1) O průběhu hlavního líčení je, nerozhodne-li z důležitých důvodů předseda senátu jinak, pořizován zvukový záznam; ustanovení § 55a odst. 1 věty druhé tím není dotčeno.
- (2) Je-li jako zapisovatel přibrán vyšší soudní úředník nebo protokolující úředník, protokol se nediktuje, ale samostatně jej podle zvukového záznamu pořizuje vyšší soudní úředník nebo protokolující úředník.
- (7) Zvukový záznam se uchovává na nosiči informací spolu se spisem, a není-li jeho připojení ke spisu možné, poznamená se do protokolu nebo stručného záznamu místo jeho uložení. Výmaz zvukového záznamu nelze provést před skartací spisu.
- (8) Provádí-li se úkon mimo budovu soudu a zvukový záznam nelze pořídít, přibere se k úkonu zapisovatel a předseda senátu mu protokol diktuje.⁶

2.1.1. Rozhodnutí o využití audiovizuálního nahrávání

Právní úprava nestanoví, kdo přijímá rozhodnutí o využití možnosti audiovizuálního nahrávání. Toto rozhodnutí tak spadá do uvážení každého z vyšetřovatelů jednotlivě. Judikatura dále stanoví, že by mělo být možné nahrání výsledku ze strany vyslychané osoby či jejího právního zástupce – neexistuje totiž ustanovení, které by tuto možnost zakazovalo. Ačkoliv se jedná právě o situace, ve kterých by existence nahrávky byla nadmíru užitečnou, nenašli jsme soudní rozhodnutí, podle něž by byla tato nahrávka použita v konfliktu o správnost písemného zápisu výsledku. Podobně nám není známo, že by se soudní rozhodnutí zabývala odůvodněním využití takovéto nahrávky.

2.1.2. Dostupnost nahrávky

V případech, kdy dojde k nahrání výsledku ze strany policie, nedostává tuto nahrávku automaticky ani vyslychaná osoba, ani její právní zástupce. Legislativa rovněž neobsahuje pravidlo, dle něž by bylo třeba zpřístupnit tuto nahrávku neodkladným způsobem.

V nedávné době se naopak objevil spor o to, zda je vůbec možné vyslychané osobě nahrávku zpřístupnit, a to mezi Nejvyšším státním zastupitelstvím a Unii obhájců. Zatímto Nejvyšší státní zastupitelství tvrdí, že policie není ze zákona povinna takovouto nahrávku zpřístupnit

⁶ §55b trestního řádu

a tedy k tomu není důvod, naopak by tak mohlo docházet k obstrukcím a komplikacím ve vyšetřování, stanovisko Unie obhájců argumentuje tím, že pokud zákon nezakazuje svědkovi nahrát si vlastní výslech, mělo by být možné také obdržet kopii tohoto výsledku ze strany policie.

2.1.3. Protokolace ostatními prostředky

Vzhledem k tomu, že audio či audiovizuální nahrávání bývá v České republice využíváno jen zřídka, probíhá protokolace prostřednictvím psaného přepisu výsledku do protokolu.

V souladu s trestním řádem je nutné vytvořit zápis do spisu o každém úkonu v trestním řízení. Zákon předpokládá přítomnost zapisovatele jakožto osoby odlišné od vyslychajícího, pokud však zapisovatel není dostupný, padá povinnost protokolace na policistu vedoucího samotný výslech. Z výzkumu vyplývá, že to je také převážnou praxí.

Protokol

- (1) Výpověď obviněného se do protokolu запиše zpravidla podle diktátu vyslychajícího, v přímé řeči a pokud možno doslova.
- (2) Nejde-li o protokol o hlavním líčení nebo o veřejném zasedání, musí být protokol po skončení výsledku obviněnému předložen k přečtení nebo, požádá-li o to, musí mu být přečten; je-li výslech prováděn prostřednictvím videokonferenčního zařízení, protokol se obviněnému na jeho žádost přečte. Obviněný má právo žádat, aby byl protokol doplněn nebo aby v něm byly provedeny opravy v souladu s jeho výpovědí. O tomto právu je třeba obviněného poučit.
- (3) Protokol o výsledku, který byl prováděn bez přibrání zapisovatele, je nutno vyslychanému před podpisem přečíst nebo k přečtení předložit v přítomnosti nezúčastněné osoby. Má-li vyslychaný proti obsahu protokolu námítky, je nutno je projednat v přítomnosti přibrané osoby a výsledek projednání pojmout do protokolu.⁷

V praxi jsou to často **samotní vyšetřovatelé**, kdo zapisuje výpověď obviněného do protokolu. To s sebou nese řadu pochopitelných obtíží: pro vyslychajícího policistu je náročné soustředit se plně na rozhovor s vyslychanou osobou a zároveň na psaní protokolu. Zapisování po jednotlivých částech přerušuje tok výsledku, důsledkem čehož se snižuje jak kvalita zápisu, tak především samotného výsledku. Podle osob účastníků se výzkumu je tak výsledkem často nikoliv doslovný přepis výroků vyslychané osoby, nýbrž spíše **shrnující zápis** toho, co v průběhu výsledku zaznělo. Protokol je poté v nepřítomnosti zapisovatele vyslychající povinen předložit vyslychanému k autorizaci prostřednictvím popisu; ani to však nebrání vypuštění drobných detailů či záměně synonym, které se později v průběhu vyšetřování mohou potenciálně stát zásadními.

⁷ §95 trestního řádu

Zákon nespécifikuje ani lokaci, ve které by se měl v případě nahrávání výslech odehrát; z rozhovorů vyplynulo, že ačkoliv se většinou takový výslech odehrává na policejní služebně, je někdy dostupná technika rovněž pro nahrání výslechu mimo tyto prostory.

2.2. Situace různých skupin vyslychaných osob

Jako základ výzkumu byly stanoveny následující kategorie osob, jichž se výzkum týkal: podezřelí, obviněné osoby, svědci a oběti, zvláště pak zranitelné osoby a mladiství. Jak se však ukázalo, právní rámec mezi těmito kategoriemi v kontextu nahrávání výslechů rozlišuje jen zřídka. Výraznější odlišnosti se objevily v praktických zkušenostech, viz. kapitola 4 národní zprávy.

2.2.1. Zranitelné osoby

České právo neuděluje zranitelným osobám zvláštní status, s jedinou výjimkou zvláště zranitelných obětí. Pojmy jako "zranitelný pachatel" či "zranitelný podezřelý" se však neobjevují ani v právní úpravě, ani odborném diskurzu.

Zvlášť zranitelnou obětí se pro účely zákona o obětech trestných činů rozumí:

- a) dítě,
- b) osoba, která je vysokého věku nebo je postižena fyzickým, mentálním nebo psychickým hendikepem nebo smyslovým poškozením, pokud tyto skutečnosti mohou vzhledem k okolnostem případu a poměrům této osoby bránit jejímu plnému a účelnému uplatnění ve společnosti ve srovnání s jejími ostatními členy,
- c) oběť trestného činu obchodování s lidmi (§ 168 trestního zákoníku) nebo trestného činu teroristického útoku (§ 311 trestního zákoníku),
- d) oběť trestného činu proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti, trestného činu, který zahrnoval násilí, násilí či pohrůžku násilím, trestného činu spáchaného pro příslušnost k některému národu, rase, etnické skupině, náboženství, třídě nebo jiné skupině osob nebo oběť trestného činu spáchaného ve prospěch organizované zločinecké skupiny, jestliže je v konkrétním případě zvýšené nebezpečí způsobení druhotné újmy zejména s ohledem na její věk, pohlaví, rasu, národnost, sexuální orientaci, náboženské vyznání, zdravotní stav, rozumovou vyspělost, schopnost vyjadřovat se, životní situaci, v níž se nachází, nebo s ohledem na vztah k osobě podezřelé ze spáchání trestného činu nebo závislost na ní.⁸

V případě jakýchkoliv nejasností je třeba k oběti přistupovat takovým způsobem, jako by zranitelnou byla. Policejní presidium k tomuto tématu rovněž dodává možnost ochrany zranitelného svědka ze strany policie, tedy takového svědka, jemuž v souvislosti s výpovědí hrozí

⁸ §2 odst. 4 zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů

nebezpečí.⁹ Specifická úprava týkající se audiovizuálního nahrávání výslechů takovýchto osob ale nebyla přijata.

Je však vhodné na tomto místě zmínit ustanovení trestního řádu, dle něž je v případě osob mladších 18 let třeba provést výslech takovým způsobem, **aby nebylo třeba výslech opakovat**; zejména pak v případech, kdy by opakování tohoto výslechu mohlo vést k nepříznivým následkům na duševním a mravním vývoji vyslychané osoby. Přestože ustanovení výslovně nezmiňuje využití audiovizuálního nahrávání jako prostředku k dosažení tohoto cíle, praktické zkušenosti, jež s námy byly sdíleny, ukázaly, že právě z těchto důvodů k nahrávání nezřídka dochází.

Výslech nezletilého svědka

- (1) Je-li jako svědek vyslychána osoba mladší než osmnáct let o okolnostech, jejichž oživování v paměti by vzhledem k věku mohlo nepříznivě ovlivňovat její duševní a mravní vývoj, je třeba výslech provádět zvlášť šetrně a po obsahové stránce tak, aby výslech v dalším řízení zpravidla už nebylo třeba opakovat; k výslechu se přibere orgán sociálně-právní ochrany dětí nebo jiná osoba mající zkušenosti s výchovou mládeže, která by se zřetelem na předmět výslechu a stupeň duševního vývoje vyslychané osoby přispěla k správnému vedení výslechu. Může-li to přispět k správnému provedení výslechu, mohou být přibráni i rodiče. Osoby, které byly takto přibrány, mohou navrhnout odložení úkonu na pozdější dobu a v průběhu provádění takového úkonu navrhnout jeho přerušování nebo ukončení, pokud by provedení úkonu nebo pokračování v něm mělo nepříznivý vliv na psychický stav vyslychané osoby. Nehrozí-li nebezpečí z prodlení, orgán činný v trestním řízení takovému návrhu vyhoví.¹⁰

2.2.2. Implementace doporučení Komise o procesních zárukách pro zranitelné osoby podezřelé nebo obviněné v trestním řízení

Liga lidských práv provedla v minulosti výzkum procesních práv lidí s mentálním postižením a duševní poruchou v trestním řízení v souladu s doporučením Komise 2013/C 378/02¹¹ (IMPAIR).¹² Výzkum ukázal, že Česká republika nepřijala žádná konkrétní opatření vzešlá z doporučení. Český právní řád tak do současné chvíle nedisponuje specifickými zárukami pro zranitelné osoby s výjimkou zvláště zranitelných obětí (viz. výše).

⁹ Podle informací sdělených Policejním prezidiem v odpovědi na žádost o informace podanou ze strany Ligy lidských práv.

¹⁰ § 102 trestního řádu

¹¹ Doporučení Komise ze dne 27. listopadu 2013 o procesních zárukách pro zranitelné osoby podezřelé nebo obviněné v trestním řízení (2013/C 378/02, dostupné z: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TX-?uri=uriserv:OJ.C_.2013.378.01.0008.01.ENG)

¹² Liga lidských práv: Posilování procesních práv lidí s mentálním postižením a duševní poruchou v trestním řízení: Průzkum potřeb ke změně (projekt IMPAIR), dostupné na: <http://llp.cz/o-nas/nase-projekty/impair/>

2.3. Relevantní rozhodnutí českých soudů

Tématu nahrávání výslechů se v uplynulých letech dotýkaly nejméně dvě kauzy před Ústavním soudem. Přestože oba případy Ústavní soud ve svých nálezech odmítl pro absenci porušení základních práv stěžovatele, poskytují tyto případy alespoň relevantní argumentaci Ústavního soudu k uvedenému tématu.

V usnesení Ústavního soudu z října 2017¹³ se stěžovatel mimo jiné domáhal nápravy tří pochybení procesní povahy, včetně nepořízení zvukového záznamu z vazebního řízení i přes výslovný požadavek ze strany obhajoby. Ústavní soud však kontaktoval, že tímto nedošlo k porušení práv stěžovatele v situaci, kdy si zvukový záznam mohla poříditi obhajoba sama.

Usnesení Ústavního soudu z května 2017¹⁴ se oproti tomu zabývalo audio nahrávkou pořízenou policistou ze soukromého nahrávacího zařízení. Stěžovatel namítal, že soudy neměly připustit jako důkaz takový zvukový záznam, pro jehož zachycení bylo použito soukromé nahrávací zařízení policisty, které nebylo platně certifikováno a schváleno pro použití Policií České republiky. Ústavní soud však rozhodl, že tato skutečnost v možném zásahu do práv stěžovatele nehraje roli.

K tématu nahrávání nikoliv výslechů, nýbrž zásahů, se vyjádřil Nejvyšší správní soud¹⁵ v případě policejního zásahu ve squatu Milada. Stěžovatelé v dané kauze tvrdili, že jim byla ze strany Policie způsobena zranění. Přestože kameraman byl na místě zásahu přítomen a část zásahu je na záznamu zachycena, klíčové momenty zásahu na záznamu chybí. Soud tak ve své argumentaci konstatoval, že přestože není policie ze zákona povinna audio či audiovizuální nahrávku zásahu poříditi, mohl takový záznam v daném případě sloužit jako důkazní prostředek pro určení průběhu a legality zásahu, a kritizoval policii pro nedostatečné zaznamenání konkrétních pasáží zásahu.

2.4. Stanoviska národních orgánů

V nedávné době došlo také ke sporu mezi Nejvyšším státním zastupitelstvím a Uníí obhájců o to, zda je možné zpřístupnit kopii výslechu svědka. Zatímto Nejvyšší státní zastupitelství tvrdí, že policie není ze zákona povinna takovouto nahrávku zpřístupnit a tedy k tomu není důvod, naopak by tak mohlo docházet k obstrukcím a komplikacím ve vyšetřování, stanovisko Unie obhájců argumentuje tím, že pokud zákon nezakazuje svědkovi nahrát si vlastní výslech, mělo by být možné rovněž obdržet kopii tohoto výslechu ze strany policie.

¹³ Usnesení Ústavního soudu III.ÚS 1031/17 ze dne 24. 10. 2017, dostupné z: <http://nalus.usoud.cz/Search/GetText.aspx?sz=3-1031-17>

¹⁴ Usnesení Ústavního soudu III. ÚS 1122/17 ze dne 30. 05. 2017, dostupné z: <https://iudictum.cz/251931/iii-us-1122-17>

¹⁵ Rozhodnutí Nejvyššího správního soudu 6 As 255/2014 ze dne 01.03.2017, dostupné z: http://www.nssoud.cz/files/SOUDNI_VYKON/2016/0256_6As__1600079_20170301142614_prevedeno.pdf

3. STATISTICKÁ DATA

3.1. Potíže v přístupu ke statistickým datům

V průběhu výzkumu se ukázalo, že získat jakákoliv statistická data relevantní k danému tématu je v Česku nadmíru obtížné: veřejně přístupné zdroje nenabízejí téměř žádné informace pro nahrávání výslechů. Po podání žádostí o informace na Policejní presidium a Ministerstvo vnitra došli výzkumníci ke zjištění, že přestože státní orgány aktivně komunikovaly a na žádosti o informace včas odpověděly, policie samotná sbírá jen velmi omezené množství statistických dat a většina žádaných informací tak zkrátka neexistuje.

3.2. Speciální výslechové místnosti

Z poskytnutých informací se jejich podstatná část týkala **tzv. speciálních výslechových místností**, zcela vybavených technologií pro audiovizuální nahrávání výslechů. První z nich byla postavena v roce 2006, ke konci roku 2017 pak napříč Českou republikou existovalo 66 speciálních výslechových místností. Žádná z právních norem ani interních dokumentů nestanoví, pro které skupiny vyslychaných osob či pro vyšetřování kterých typů trestných činů mají být místnosti využívány. V praxi jsou často uzpůsobeny pro výslechy dětí a mladistvých, nezřídka připomínají obývací pokoj s hračkami; případně také pro výslechy svědků a obětí trestných činů sexuální povahy, ale také dalších osob.

3.2.1. Náklady nahrávání

Jak vyplynulo z informací poskytnutých Policejním prezidiem i Ministerstvem vnitra, statistiky nákladů na jednotlivé nahrávky výslechů nejsou dostupné. Jediným číslem, které byl náš tým schopen získat, byly náklady na vybavení speciálních nahrávacích místností: náklady na jednu takovou místnost činí 250 000 korun.

3.2.2. Úkony prováděné ve speciálních výslechových místnostech

Ze strany Policie nám byla zpřístupněna jediná statistika, zachycující počet jednotlivých úkonů ve speciálních výslechových místnostech. Podle oficiálních informací měl být každý z těchto úkonů nahráván. Statistická data nahraných úkonů mimo tyto speciální výslechové místnosti bohužel nejsou dostupné.

rok	výslechy dětí / mladistvých			dospělí		další skupiny		ostatní
	oběti	svědci	pachatelé	domácí násilí	znásilnění	senioři	handikovaní	
2015	729	375	73	57	29	22	15	537
2016	779	402	67	60	34	23	24	550
2017	858	551	89	104	38	31	10	240

Je však sporné, nakolik tyto statistické informace odpovídají skutečnosti. V průběhu výzkumu pro jeden z dřívějších projektů Ligy lidských práv IMPAIR¹⁶ získali výzkumníci LLP obdobnou statistiku za rok 2015 rozdělenou do jednotlivých krajů. Zatímco podle statistiky na samotný rok 2015 bylo provedeno v daném roce 2293 úkonů, z dat získaných v rámci výzkumu pro projekt ProCam vyplývá na tentýž rok celkový počet úkonů za rok 2015 pouhých 1837.

4. PRAKTICKÉ ZKUŠENOSTI

4.1. Metodologie výzkumu

Podstatnou část výzkumu tvořily oficiální informace poskytnuté Policejním prezidiem a Ministerstvem vnitra v odpovědi na Ligou lidských práv podané žádosti o informace, a dále polostrukturované rozhovory s osobami účastnicími se výslechů tak, abychom byli schopni získat rozdílné úhly pohledu na praxi nahrávání výslechů v České republice.

Co se týče pohledu právníků, byli jsme schopni provést rozhovory se dvěma advokáty s rozdílnými specializacemi, z nichž oba dva jsou také veřejně činní a otevření sdílet svá stanoviska. Z řad samotných vyslychajících jsme hovořili se třemi různými policisty z odlišných pracovišť i odlišných hodností: kriminalistou průměrného zařazení se zkušenostmi s výslechy dospělých, vysoce postaveným policistou s podobným záběrem, nicméně širší expertizou i autoritou, a v neposlední řadě s policistkou zaměřující se na výslechy dětí a mladistvých. Pro další úhled pohledu jsme přizvali státního zástupce dozorujícího výslechy mladistvých.

Aby bylo možné sdílené zkušenosti ověřit také z druhé strany, hovořili jsme se třemi osobami se zkušenostmi s výslechem z různých pozic: dvěma svědky a jedním podezřelým ze spáchání trestného činu. Bohužel, vzhledem k omezenému využívání audiovizuálního nahrávání v České republice jsme se nebyli schopni spojit s žádnou osobou, jejíž výslech by byl nahráván. Kromě popisu samotných zkušeností jsme se dotazovaných ptali také na to, zda a případně proč by ocenili, kdyby byl jejich výslech nahráván. V neposlední řadě jsme pak obdrželi stanovisko jednoho z právníků z neziskové sféry pracujícího s oběťmi trestných činů z nenávisti.

4.2 Způsob zaznamenávání výslechů

V důsledku velmi omezené právní úpravy týkající se nahrávání policejních výslechů, a rovněž nedostatku statistických dat, většina relevantních informací přibližujících praxi v českém prostředí pocházela z polostrukturovaných rozhovorů s relevantními osobami v kombinaci s informacemi orgánů státní správy získaných v režimu zákona o svobodném přístupu k informacím. Z takto sebraných zkušeností vyplývá, že převážnou praxí zůstává sepsání psaného zápisu výpovědi do protokolu. Téma nahrávání se navíc aktivně **neobjevuje v odborném, ani společenském diskurzu.**

Podle Policejního prezidia dochází k audiovizuálnímu nahrávání zpravidla ve speciálních výslechových místnostech, postupně zřizovaných napříč Českou republikou. V roce 2016 měl být kromě toho spuštěn projekt cílící na vybavení policejních služeben videokonferenčním zařízením, zejména pro účely výslechů svědků a obětí trestných činů. Projekt je spolufinancován Evropskou unií, jeho odhadované náklady jsou zhruba 28 milionů korun. Výsledkem mělo být 19 stacionárních a 21 mobilních soustav do konce roku 2018.

¹⁶ <http://llp.cz/o-nas/nase-projekty/impair/>

4.3. Možnost audiovizuálního nahrávání

V průběhu výzkumu bylo našemu týmu potvrzeno, že Policie nedisponuje interními pravidly týkajícími se nahrávání výslechů. Obecné zásady stanoví trestní řád, viz. kapitola 2. Rozhodnutí o využití audiovizuálního nahrávání a jeho průběhu tak spadá do sféry uvážení jednotlivých policistů. V době mezi uzavřením výzkumu a ukončením celého projektu se náš výzkumný tým o existenci takového dokumentu dozvěděl; konkrétní úprava nám však nebyla dosud zpřístupněna.

4.4. Rozhodnutí o přistoupení k nahrávání

Jak se shodla většina z dotazovaných, v praxi spadá rozhodnutí o využití zvukového či audiovizuálního nahrávání do diskrece jednotlivých vyslychajících. Důsledkem toho se praxe různí nejen mezi jednotlivými policejními odděleními, ale také mezi jednotlivými policisty. Jak sdělil jeden z dotazovaných, vysoce postavený policista, nadřízený zpravidla nechávají toto rozhodnutí na uvážení jednotlivých osob s přihlédnutím ke konkrétní situaci.

4.5. Situace různých skupin vyslychaných osob

Ačkoliv zákonodárce nerozlišuje mezi jednotlivými typy dotazovaných osob v souvislosti s audio / audiovizuálním nahráváním (podezřelí, obvinění, svědci, zranitelné osoby, mladiství, oběti), v praxi se rozlišování mezi jednotlivými kategoriemi někdy objevuje. V případě obžalovaných ale hraje větší úlohu rozlišení jednotlivých typů trestných činů než samotná vyslychaná osoba. Zpravidla je větší šance, že bude nahrána výpověď svědka či oběti než výslech podezřelého či obviněné osoby.

4.5.1 Situace zranitelných osob

Přestože otázka audiovizuálního nahrávání výslechů zůstává vcelku neregulována, objevily se ve výzkumu dvě různé kategorie vyslychaných osob, pro které bývají záruky stanovené evropskou úpravou dodržovány, konkrétně oběti a svědci sexuálního či domácího násilí a dále oběti pod 18 let věku. V rámci rozhovorů jsme měli možnost hovořit s policistkou zabývající se výslechy dětí a mladistvých a dále také státním zástupcem s rozsáhlou zkušeností s tímto. Z těchto rozhovorů vyplývalo, že právě k mladistvým je jakožto ke skupině vyslychaných osob přistupováno nejkonzistentěji; právě u této skupiny dochází k nahrávání výslechů nejčastěji, ačkoliv se stále nejedná o pravidlo. Nezřídka se tyto výslechy odehrávají ve speciálních výslechových místnostech s jednostranně propustným sklem. Jak bylo naznačeno výše, v takovém případě dochází vždy k pořízení záznamu výslechu, přestože zákon takovou povinnost výslovně nestanoví.

Příklad dobré praxe: nahrávání výslechů dětí a mladistvých

Přestože český právní řád nestanoví povinnost nahrávat výslechy dětí a mladistvých a také v těchto případech spadá rozhodnutí o přistoupení k nahrávání na jednotlivé vyslychající, setkali jsme s nárůstem míry využívání této možnosti pro výslechy dětí a osob mladších 18 let.

5. PŘÍSTUP RELEVANTNÍCH OSOB

5.1. Způsoby zaznamenávání výsledků

Na základě zkušeností relevantních osob jsme byli schopni ověřit, že namísto zvukového či audiovizuálního nahrávání dochází zpravidla k zaznamenání průběhu výslechu prostřednictvím **psané protokolace**. Ačkoliv by se mělo jednat o doslovný přepis toho, co v průběhu rozhovoru zaznělo, podle advokátů i části policistů se často jedná o přepis vlastními formulacemi, často obsahujícími shrnutí nejdůležitějších informací a prohlášení. Výsledkem v takovém případě bývá volný zápis, který se co nejvíce blíží tomu, co skutečně zaznělo. K zapisování dochází obvykle po částech, před skončením výslechu je pak zápis vyslychané osobě přečten a předán k podpisu stvrzujícím pravost zapsaných informací. Advokáti sdíleli obavy z toho, že taková praxe může často vést k nepřesnostem v momentech, kdy nedojde k zachycení detailů, jež se v daný moment mohly jevit jako nepodstatné, či při užití nejednoznačných synonym, a to často neúmyslně. Jedna z dotazovaných osob dokonce uvedla, že taková praxe může vést dle jejího názoru až ke zkresleným či dokonce návodným otázkám a množství nepřesností v protokolu. Pokud by kromě zápisu došlo u výslechu také k pořízení nahrávky, bylo by možné jakoukoliv z těchto nepřesností zpětně dohledat a porovnat. Takový záznam by rovněž umožňoval soudu posoudit úroveň a profesionalitu vedení celého výslechu v pozdějších fázích trestního řízení.

Tyto zkušenosti potvrzoval jeden z policistů, dle něž výslechy často začínají nestrukturovaným, spontánním svědectvím vyslychané osoby. Teprve poté následují otázky samotného vyšetřovatele. Namísto doslovného přepisu dochází k zápisu relevantních skutečností pro daný případ: zdůvodněním byla častá rozvláčnost výpovědi vyslychaných osob, jež se často ponoří do rozsáhlého vyprávění s unikající pointou. Takovýto zápis je následně vytištěn a podepsán vyslychanou osobou.

5.2. Možnosti a praktické otázky nahrávání výslechů

Hlavním cílem týmu výzkumníků bylo ověřit, jaká je ve skutečnosti praxe nahrávání výslechů v České republice ve srovnání s obecnou právní úpravou a nepřiliš podrobnými stanovisky státních orgánů. Vzhledem k pozitivním tendencím v zavádění prostředků k nahrávání výslechů, zřejmých z informací získaných formou odpovědí na žádosti o informace, bylo našim záměrem srovnat tato tvrzení se zkušenostmi osob, které výslechy skutečně provádějí. Odpovědi se však mezi jednotlivými dotazovanými často lišily; ani **praxe** tedy **zdaleka není jednotná**.

Jeden z vysoce postavených policistů sdělil, že rozhodnutí o využití nahrávacího zařízení spadá skutečně do **diskrece jednotlivých kriminalistů**. Další z dotazovaných osob přiblížila případy, ve kterých k tomuto nahrávání příležitostně dochází, především jako případy nejzávažnějších zločinů pro účely adekvátní identifikace podezřelého, možnosti analýzy neverbálních projevů a také získání důkazního materiálu pro další fáze trestního řízení.

Dotazovaní z řad advokátů, zástupce neziskové sféry i vyslychaných osob se shodují, že žádný z nich nebyl svědkem výslechu, který by byl nahráván, se dvěma výjimkami: případem

týkajícího se organizovaného zločinu, kde daný záznam sloužil k efektivnějšímu řešení komplexnosti celého případu díky možnosti vracet se v průběhu vyšetřování k jednotlivým výsledkům, a jednoho případu výsledku oběti násilného trestného činu.

Fakt, že absence takovýchto nahrávek může umožnit chyby v trestním řízení, které nejsou ze spisu zpětně zjistitelné, dokazuje následující zkušenost:

Případová studie: výslech svědka s pochybným motivem

Vyslýchaná osoba byla svědkem trestného činu: při pobytu v komunitním centru vedeným levicovými aktivisty byl svědkem útoku zapalnými lahvemi ze strany neonacistů. Zatímco byla v šoku, sdělila přivolané policii své kontaktní informace a později byla předvolána na služebnu v místě svého bydliště.

Vyslýchaný si pamatoval, že vyslychající zapisoval průběh na počítači simultánně s pokládáním otázek. Poté zápis přečetl pro ověření jeho adekvátnosti a podpis; namísto doslovného přepisu se mělo jednat o volnou interpretaci toho, co v průběhu rozhovoru zaznělo.

Vyslýchaný si nebyl schopen vzpomenout na to, že by byl poučen o svých právech; pokud k tomu došlo, pak jedinečně ústní formou. Vyslychající pouze zmínil možnost nevypovídat, předpokládal nicméně, že vyslychaný této možnosti nevyužije.

Na téma možného nahrávání výsledku dotazovaný sdělil, že by existenci videonahrávky ocenil. Byl přesvědčen o tom, že byl výslech proveden neprofesionálně a měl ve skutečnosti sloužit odlišnému účelu: vyslychající policista hned ze začátku uvedl, že skutečnosti vztahující se k samotnému útoku jsou již policii dostatečně známy, opakovaně se však dotazoval na jména levicových aktivistů aktivních v daném komunitním centru. Dotazovaný tak odcházel s pocitem, že byl obelstěn, sdělení daných jmen bylo pro daný případ nerelevantní a mělo sloužit jinému účelu. Vyslychající se choval až nápadně přátelsky a žádal, aby s dotazovaným zůstali i nadále v kontaktu pro případnou budoucí spolupráci. Dotazovaný se domníval, že pokud by daný výslech byl nahráván, bylo by takové chování ze strany policisty nepřijatelné a pokud by k němu snad došlo, měl by alespoň možnost zpětně ověřit a případně poukázat na pochybný průběh daného výsledku.

Co se týče dostupnosti potřebné techniky, jeden z dotazovaných policistů trval na tom, že je dosavadní vybavení zcela dostačující, a to přesto, že v daném oddělení pracuje 100 kriminalistů, z nichž každý výsledky provádí. Další z policistů nicméně sdělil, že je v jeho oddělení nahrávací zařízení dostupné jen zřídka, speciální výslechová místnost pak měla být využívána jedním z jeho kolegů jako běžná kancelář.

Dotazovaní advokáti se domnívali, že policie není pro aktivní využívání audiovizuálního nahrávání dostatečně vybavena. Co však podle nich činí větší překážku, je přístup samotných policistů. Cítili, že pokud by nahrávání mělo být povinné, došlo by k nutně k vyšším nárokům na profesionalitu výsledků. Zároveň se však domnívali, že by takové nahrávání chránilo jak vyslychané osoby, tak samotný policejní orgán díky možnosti ověřit možné nepřesnosti a chyby. To by se kromě policie dotklo i právních zástupců. Co se týče dostupnosti dané nahrávky, vyslovil jeden z dotazovaných obavu z možných úniků a zneužití ze strany některé z dalších zúčastněných osob.

K tématu překážek v audiovizuálním nahrávání výsledku v českém právním prostředí se dotazovaní shodli, že by taková povinnost znamenala nezanedbatelnou administrativní zátěž. Padaly rovněž obavy z toho, že přítomnost kamery, ať už viditelné či skryté, by vedla k nervozitě jak pro vyslychajícího, tak vyslychanou osobu, dotazovaní se však zároveň domnívali, že se v tomto ohledu jedná o otázku zvyku.

5.3. Specifická situace zranitelných osob, zejména mladistvých

Díky rozhovorům s policistkou a státním zástupcem se širokými zkušenostmi s výsledky dětí a mladistvých jsme byli schopni lépe porozumět okolnostem této specifické oblasti. Sdílení zkušeností potvrdilo, že u mnohých vyslychajících je běžnou praxí nahrávat výsledky osob mladších 18 let, u dětí často s využitím speciálních výslechových místností. Dotazovaná policistka sdělila, že se o nahrání výsledku snaží pokaždé, vyhodnotí-li to jako **přínos pro případ či některou ze zúčastněných stran**.

S výzkumníky sdílela rovněž různé důvody pro takovéto rozhodnutí: zaprvé, zkušenosti ukazují, že zejména vyslychaní mladiství mají tendenci sdělit při prvním z výsledků nejvíce informací; při opakování výsledku často zapomínají zopakovat podstatné detaily, čímž se výrazně zvedá relevance záznamu prvního rozhovoru. Dalším z důvodů byla ochrana mentálního vývoje samotné vyslychané osoby a předcházení způsobení traumatu zbytečným opakováním dotazování se na často nepříjemné až traumatické vzpomínky.

Co se týče dostupnosti potřebného vybavení, shodli se dotazovaní na jeho relativní přístupnosti s výjimkou množství technického personálu, který je k pořízení takového záznamu zapotřebí. Sdíleli také možnost vyžádání nahrávání mimo prostory policejní služebny, takový výslech by však byl z pohledu asistujícího personálu ještě náročnější.

5.4. Audiovizuální nahrávání jako způsob ochrany procesních práv vyslychaných osob

Téma audiovizuálního nahrávání jakožto způsobu ochrany práv vyslychaných osob se, překvapivě, ukázalo mezi dotazovanými osobami jako nejpolarizovanější. V obecné rovině se dotazovaní z řad právníků domnívali, že by pořízení takového záznamu mohlo lehce sloužit jako důkaz rozhodnutí učiněných vyslychanou osobou, jako je například žádost o kontakt s blízkou

osobou, nicméně není nutné pro zajištění vhodného poučení o právech vyslychané osoby; tato úloha měla spadat na ramena samotných právních zástupců. Zkušenosti vyslychaných osob však ukazují, že k možnému porušení práv dochází zejména tehdy, **pokud právní zástupce není vůbec přítomen**, zejména pak v prvotních fázích trestního řízení.

Případová studie: výslech dvou svědků zároveň a absence poučení o právech

Dotazovaný byl podroben výslechu z pozice podezřelého; byl policií silou zadržen na místě činu a přemístěn na blízkou policejní služebnu.

Přestože při samotném zásahu a přepravě byly kamery přítomny, samotný výslech¹⁷ již nahráván nebyl, a to ani zvukově, ani audiovizuálně. Z pohledu vyslychaného došlo již při zahájení výslechu k porušení jeho procesních práv.

Rozhovor byl veden jediným policistou; ten však vyslychal dvě vedle sebe sedící podezřelé osoby zároveň. Vyslychaný si jasně vzpomíná, že nebyl poučen o svých právech v písemné ani ústní formě. Vyslychající policista pouze prohlásil, že nepředpokládá, že by vyslychaní zamýšleli vypovídat, což mu vyslychající potvrdili. Policista poté provedl zápis na počítači, ten však nebyl vyslychaným poskytnut k nahlédnutí ani podpisu. Jakékoliv další informace k postupu Policie dotýčný obdržel pouze formou pozdějšího dopisu.

Vyslychaný se domníval, že pokud by v takové situaci existovala povinnost výslech audiovizuálně nahrát, byl by vyslychající povinen respektovat práva vyslychané osoby. Ta v daném případě pocítovala porušení svých práv.

V otázce poučení o právech vyslychaných osob se dotazovaní shodovali na tom, že nahrávání výslechů není nejefektivnějším z možných řešení. Namísto toho by rádi viděli **zkrácení poučení**: shodně uváděli, že v posledních letech došlo k přidání tolika pasáží, že se poučení stává pro běžnou vyslychanou osobu často zcela nesrozumitelným. Jeden z policistů uvedl, že

¹⁷ Z nezávislého pohledu je nejasné, zda se skutečně jednalo o výslech či tzv. **vytěžení**. Pojem „vytěžení“ se v právní úpravě neobjevuje, z veřejných zdrojů je také obtížné zjistit definici tohoto pojmu; mezi policisty se však jedná o pojem běžně užívaný. Tzv. vytěžení nedosahuje intenzity výslechu a nespádají na něj ani zákonné povinnosti kladené na standardní výslech. O vytěžení sepisuje policista pouze úřední záznam, není tedy nutný podpis vytěžené osoby do protokolu. Viz například: <http://poradna.otevrenaspolecnost.cz/police/vyslech-po-telefonu-3726>

Rozdíly mezi situacemi, kdy se jedná o vytěžení a kdy o výslech jsou nejasné; z pohledu výzkumného týmu Ligy lidských práv se tak jedná o téma, jež by si zasloužilo samostatně pozornost. Není totiž vyloučeno, že k tzv. vytěžení může docházet také účelově tak, aby nebylo nutné splnit povinnosti dané trestním řádem pro průběh výslechu. Zvláště v případě, kdy se nejedná o pouhé zjištění informací podpůrného charakteru, nýbrž o vyslychání osoby, jež se nachází v moci Policie, může být legitimita využití tzv. vytěžení namísto plnohodnotného výslechu přinejmenším pochybné. Nejasnosti o povaze výslechu (či vytěžení) se přitom objevují u všech vyslychaných osob, s nimiž jsme v průběhu výzkumu hovořili.

přečíst takového poučení nahlas trvá přibližně 8 minut. Někteří z advokátů tak obsah poučení shrnují pro vyslychaného vlastními slovy tak, aby došlo k porozumění podstatných pasáží; to však tím více ukazuje na nevhodnost takovéto praxe v případech, kdy právní zástupce není výslechu přítomen.

V průběhu rozhovorů vyvstala rovněž specifická otázka cizinců vyžadujících přítomnost tlumočnicka. Bez existence záznamu takového výslechu (potažmo tlumočení) se celý proces ukazuje jako náchylný k pochybením, nikoliv nutně ze strany samotné policie, jak ukazuje následující zkušenost:

Případová studie: neověřitelný překlad

Jeden z dotazovaných advokátů sdílel zkušenost s případem, kdy zastupoval podezřelého vietnamské národnosti vyžadujícího tlumočnicka. Tlumočnick zajištěný ze strany policie výslech přetlumočil bez jakýchkoliv zřetelných komplikací.

Později Policie zjistila, že daný tlumočnick ve skutečnosti mezi tlumočením vyhrožoval podezřelému za použití vietnamštiny. Jelikož nebyl výslech nijak nahrán, nebylo možné adekvátnost tlumočení nikterak ověřit a ujistit se, co přesně ve výslechové místnosti zaznělo.

Jak potvrdil jeden z dotazovaných policistů, tato konkrétní situace není z jeho zkušeností nikterak neobvyklá. Díky možnosti ověřit záznam výslechu nezávislou osobou se znalostí daného jazyka by takovým případům mohlo být zabráněno, případně by alespoň mohly být jednoduše odhaleny.

6. MOŽNOSTI ROZŠIŘOVÁNÍ AUDIOVIZUÁLNÍHO NAHRÁVÁNÍ VÝSLECHŮ A ANALÝZA POZITIVNÍCH FAKTORŮ A PŘEKÁŽEK

6.1. Pozitivní faktory

Přestože míra využívání audiovizuálního nahrávání výslechu se zdá prozatím spíše omezená, dá se v českém prostředí pozorovat pozitivní tendence: rozšiřování pokrytí speciálními výslechovými místnostmi napříč celým státem. Setkali jsme se také s pozitivním přístupem několika z relevantních osob, jež s námi sdílely své zkušenosti, včetně policistů a státních zástupců, dle nichž se přínos existence takového záznamu projevuje především v dalších fázích trestního řízení včetně soudního líčení.

6.2 Překážky

V odpovědi na dotaz na překážky v rozsáhlém využívání nahrávacího zařízení při výsleších se u každé z dotazovaných osob objevoval stejný motiv: finanční důvody se zdály být jako nejčastější příčina, proč se taková praxe zdá být nedosažitelná. Mezi jednotlivými překážkami byly zmiňovány:

6.2.1. Nedostatek výslechových místností

V současné chvíli existuje v České republice kolem 66 výslechových místností; další postupně přibývají. Přestože to zní jako pozitivní tendence, zjistili jsme, že např. na jednom z krajských oddělení policie spadá na 100 kriminalistů jediná speciální výslechová místnost. Přestože to dotazovaný nepovažoval za problém, v případě, že by došlo k nárůstu využívání audiovizuálního nahrávání, by se toto číslo mohlo snadno stát nedostatečným.

6.2.2. Nedostatek personálu

V průběhu celého výzkumu se dotazovaní shodovali, že převážnou praxí je v současné době zápis průběhu výslechu v reálném čase. Problematickou se ukázala skutečnost, že takový zápis obvykle provádí samotný vyslýchající policista, důvod čehož byl prostý: většina oddělení nedisponuje pozicí zapisovatele. Jeden z dotazovaných policistů sdělil, že se situace v průběhu jeho kariéry změnila: zatímco dříve byla přítomnost zapisovatele při výslechu běžná, postupně došlo ke škrtům v rozpočtu a tyto pracovní pozice byly zrušeny. Bez přítomnosti zapisovatele se však výslechy staly mnohem náročnějšími; zapisování v průběhu výslechu odvádí pozornost od výslechu samotného a znesnadňuje pohotové reakce stejně jako zachycení všech podstatných detailů, čímž dochází ke snížení kvality celého výslechu. Jsou to navíc vyšetřovatelé samotní, na které spadá povinnost zápis do protokolu provést; pokud se tedy rozhodnou výslech nahrát, spadá na ně rovněž **povinnost přepisu zvukového záznamu**. V případě aktivního využívání audiovizuální techniky by se tak tato povinnost stala neúnosnou zátěží a je proto pochopitelné, že vyšetřovatelé volí často jednodušší variantu. Daný problém zazníval z úst dotazovaných opakovaně.

Jedna z dotazovaných osob sdílela zkušenost případu s relativně krátkým výslechem o trvání **2,5 hodiny**. Přepis tohoto výslechu se rovnal **60 stranám** psaného textu. V souladu s ostatními zkušenostmi, kterých se nám na toto téma dostalo, musel tento přepis provést sám vyslýchající.

Další typ personálu, který by byl pro účinné provádění nahrávání výslechů potřebný, je technický personál. Podle zkušeností jednoho z dotazovaných kriminalistů je obvykle k pořízení záznamu potřeba až tří techniků dohlížejících na nahrávací zařízení.

6.2.3. Nedostatek vybavení

V neposlední řadě je potřeba také nákup potřebné techniky. Pro účinné nahrávání je přitom možné využít mnohem jednodušších a také méně nákladných zařízení, než k jakým je dosud přistupováno. Zkušenost z ostatních států ukazuje, že namísto zřizování speciálních výslechových místností postačuje často nákup kvalitních přenosných kamer, které je vyslýchající schopen využívat často bez asistence dalšího personálu. Zkušenosti dotazovaných také naznačovaly občasné potíže se zvukovou stránkou dosud pořizovaných záznamů.

6.2.4. Neochota policistů

Zatímco se předchozí body týkaly zejména finančních důvodů, objevovalo se během rozhovorů také další, s financemi nesouvisející téma: neochota policistů přistupovat k nahrávání výslechů, a to z několika důvodů. Především se dotazovaní shodovali, že přítomnost kamery by znervozňovala obě strany výslechu: od obecné obavy ze stresu, jenž by mohl být praxí postupně odbourán, až po strach z toho, že by v případě nahrávání museli vyslýchající vážit každé slovo, jež by poté i při provedení výslechu v nejlepší víře mohlo být zpětně podrobena kritice či dokonce buzeraci ze strany nadřízených. Pokud by nahrávací zařízení bylo viditelné, obávali se dotazovaní také značné nervozity vyslýchané osoby, v důsledku čehož by mohlo docházet ke snížení hodnověrnosti a hodnoty sdílených informací.

7. DOPORUČENÍ

V průběhu výzkumu a rozhovorů s relevantními osobami jsme narazili nejen na problematické body, ale také pozitivní přístupy a cennou zpětnou vazbu. Konkrétní doporučení vzešlé z kombinace těchto informací jsou:

7.1. Pokračování v zavádění výslechových místností

Z informací sdílených relevantními osobami i státními orgány vyplýval pozitivní trend zvyšování dostupnosti speciálních výslechových místností pro ty z vyslychajících, jež se rozhodnou pro nahrávání jednotlivých výslechů. Výzkumníci Ligy lidských práv považují dostupnost potřebného vybavení za esenciální předpoklad v posouvání se k dobré praxi stejně jako pomoc ve sběru zkušeností k vhodnému nastavení právního rámce.

7.2. Motivace policistů

Dokud nebude nahrávání výslechů stanoveno zákonem, zůstává motivace jednotlivých vyslychajících zásadním předpokladem pro cestu k dobré praxi. Je nasnadě, že výše postavení policisté ve vedoucích pozicích mohou tuto motivaci zvyšovat vlastním příkladem a šíření zkušeností s přínosem nahrávání mezi svými podřízenými a kolegy.

7.3. Vzdělávání policistů

Jsme rovněž přesvědčeni, že klíčovým pro šíření dobré praxe nahrávání výslechů může být další vzdělávání kriminalistů, jež představí **výhody** nahrávání nejen pro vyslychanou osobu, ale především také **pro samotnou práci vyšetřovatelů**. Toto vzdělávání může vycházet jak z neziskové sféry, tak státních institucí a mělo by představit výhody nahrávání výslechů pro všechny zúčastněné strany.

7.4. Znovuzavedení asistujícího personálu

Kromě toho, že považujeme za klíčové zvýšení počtu asistujícího personálu jako jsou například **zapisovatelé**, jsme rovněž toho názoru, že je potřebné hledat komplexní řešení daného problému. Bez existence zapisovatelů či techniků pro účely pořizování audiovizuálních záznamů, se jeví nechuť jednotlivých policistů k využívání této možnosti jako pochopitelná. Z pohledu výzkumníků Ligy lidských práv je nutné hledat komplexní, a nevyhnutelně také finančně náročné řešení tak, aby bylo možné nastavit funkční model dobré praxe oproti řešení, které se formálně sice může jevit jako funkční, ve skutečnosti by však bylo nerealizovatelné a potenciálně dokonce kontraproduktivní. Zkušenosti se zavedením takovýchto komplexních řešení je možné nalézt ve srovnávací zprávě díky praxi ostatních zkoumaných zemí.

7.5. Rozšíření právní úpravy zranitelných osob

V průběhu výzkumu jsme zjistili, že se zranitelných osob týká jen velmi omezené množství legislativy, a to i přes **povinnost** České republiky **implementovat** úpravu Evropské unie. Ani právo, ani praxe nepracují s pojmy jako je zranitelná podezřelá či obviněná osoba. Zavedení těchto pojmů je přitom klíčové pro zajištění vhodného přístupu k takovýmto osobám v trestním řízení; a mohlo by být také užitečné při možném rozšiřování úpravy nahrávání výslechů.

7.6. Upřesnění pravidel pro nahrávání výslechů

Přestože audiovizuální nahrávání výslechů je v českém prostředí možné a občas i využíváno, existuje či je dostupný jen omezený rozsah pravidel pro to, ve kterých situacích je třeba či alespoň doporučeno k takovému nahrávání přistupovat. Legislativa upřesňující přístup k jednotlivým skupinám osob z pohledu věku, zranitelnosti či spáchaných deliktů by byla nadmíru užitečná pro nastavení dobré praxe v celé České republice.

